

Haris Cerić¹

PEDAGOŠKO-PSIHOLOŠKO OBRAZOVANJE NASTAVNIKA NA UNIVERZITETU U SARAJEVU

- Sažetak -

U tekstu se ukazuje na dosadašnju lošu praksu u pogledu pedagoško-psihološkog obrazovanja univerzitetskih nastavnika i saradnika, kao i na manjkavosti aktuelnih zakonskih i podzakonskih akata kojima se definiraju minimalni uvjeti za izbor akademskog osoblja u naučnonastavna zvanja na visokoškolskoj ustanovi, odnosno zahtjevi vezani za sticanje minimuma pedagoških kompetencija nastavnika i saradnika na Univerzitetu u Sarajevu. U tom smislu, ovaj tekst predstavlja svojevrsan poziv na odbranu digniteta nastavničke profesije, kao i prilog budućim raspravama i izmjenama Zakona o visokom obrazovanju, posebno u onim dijelovima koji se odnose na pedagoško-psihološko obrazovanje univerzitetskih nastavnika.

Ključne riječi: pedagoško-psihološko obrazovanje, univerzitetski nastavnik, Zakon o visokom obrazovanju, minimum pedagoškog obrazovanja.+

Na našim univerzitetima primjetan je svojevrsan paradoks u pogledu nastavničkih kompetencija univerzitetskih nastavnika i saradnika. Naime, iako je, pored naučnoistraživačkog rada, organiziranje i izvođenje nastave njihova primarna zadaća, većina univerzitetskih nastavnika i saradnika (s izuzetkom onih koji su završili neki pedagoško-nastavnički studij) nema nikakvu pedagoško-psihološku naobrazbu neophodnu za rad u nastavi. Pored toga, uvriježeno je mišljenje da je dovoljno biti dobar stručnjak s određenog područja kako bi se izvodila nastava na visokoškolskom nivou. Međutim, ako imamo na umu onu narodnu izreku da "nije znanje znanje znati, već je

¹ Doc. dr. Haris Cerić, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu ,
cerich@fpn.unsa.ba.

znanje znanje dati", složit ćemo se da je takvo stanovište neprihvatljivo. Upravo ova osposobljenost da se poučava druge, ta didaktičko-metodička umješnost, čini okosnicu nastavničke profesije. To je ono po čemu se razlikuje nastavnik-profesionalac od nastavnika-dundera! Nastavnička profesija uči se kao i svaka druga. To što neko zna Ajnštajnovu teoriju relativiteta, Njutnove zakone, periodni sistem elemenata, padeže, deklinacije, anatomiju čovjeka i sl., ne čini ga *eo ipso* kompetentnim da bude nastavnik. Tako, raspravljajući o nastavničkim kompetencijama univerzitetskih nastavnika, Kalin (2004:55) navodi: "Činjenica je da je razlika nešto znati i znati to poučavati. Štoviše, valja priznati i razliku između znati kako se poučava i umjeti uspješno poučavati. Razlikujemo, naime, znanje struke, znanje poučavanja te struke i umješnost (uspješnost) tog poučavanja. Valja, dakle, razlikovati stručnjaka, kvalificiranog nastavnika te struke i (konačno) vrsnog nastavnika te struke. Poučavanje je, naime, misaona, ali i bitno praktična djelatnost."

Nužno je, također, skrenuti pažnju i na dosadašnju manjkavost zakonskih i podzakonskih akata kojima se definiraju zahtjevi u pogledu kompetencija univerzitetskih nastavnika i saradnika. A da se previđa ozbiljniji pristup u rješavanju tog problema, svjedoči, primjerice, Član 96. Zakona o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo (prečišćeni tekst), kojim se propisuju slijedeći minimalni uvjeti za izbor akademskog osoblja u naučnonastavna zvanja na visokoškolskoj ustanovi:

- asistent: odgovarajući univerzitetski stepen sa najmanje 240 ECTS bodova i najnižom prosječnom ocjenom 8 ili 3,5;
- viši asistent: stepen drugog ciklusa studija (magisterij);
- lektor: stepen drugog ciklusa studija (magisterij);
- docent: naučni stepen doktora u datoj oblasti, najmanje tri naučna rada objavljena u priznatim publikacijama, pokazane nastavničke sposobnosti;
- vanredni profesor: proveden najmanje jedan izborni period u zvanju docenta, najmanje pet naučnih radova objavljenih u priznatim publikacijama, objavljena knjiga i originalni stručni uspjeh kao što je projekt, patent ili originalni metod, sve nakon izbora u zvanje docenta te mentorstvo najmanje jednog kandidata za stepen drugog ciklusa studija;
- redovni profesor: proveden najmanje jedan izborni period u zvanju vanrednog profesora, najmanje dvije objavljene knjige, najmanje osam naučnih radova objavljenih u priznatim publikacijama, sve nakon sticanja zvanja vanrednog profesora te mentorstvo najmanje po jednog kandidata za stepen drugog i trećeg ciklusa studija.

Iako se radi o izboru u naučnonastavna zvanja, kako je vidljivo iz navedenih uvjeta, fokus je ipak više na prvom dijelu ove složenice – na naučnom. Tako se zahtjevi kreću od završenog odgovarajućeg stepena i uspjeha visokoškolskog obrazovanja (akademska znanja), određenog broja objavljenih radova u priznatim publikacijama, određenog broja objavljenih knjiga, preko originalnih projekata, patenata ili metoda, do ostvarenih mentorstava. Tek se u uvjetima za izbor docenta pominju "pokazane nastavničke sposobnosti", bez ikakvog obrazloženja na šta se one konkretno odnose. Dakle, u formalno-pravnom smislu, nikakvi se zahtjevi u pogledu kompetentnosti za rad u nastavi ne postavljaju pred univerzitetske nastavnike i saradnike. Ovdje se radi o flagrantnoj dezavuaciji nastavničke profesije. Po ovoj logici, svaki stručnjak sa bilo kojeg područja može biti nastavnik iako za to nema formalne pretpostavke. Zamislite obratnu situaciju. Može li neki svršeni pedagog ili nastavnik razredne nastave ući u stomatološku ordinaciju i popravljati zube? Ili projektovati most? Ili praviti smjesu za aspirin? Itd. Dakako (i normalno) da ne može! Ali zato, s druge strane, jedan svršeni stomatolog, arhitekt ili farmaceut može, uz adekvatno akademsko zvanje, raditi kao nastavnik ili saradnik na fakultetu bez ijednog odslušanog sata iz pedagogije, didaktike ili psihologije odgoja i obrazovanja. Međutim, ako bi taj isti stomatolog, arhitekt ili farmaceut tražio posao nastavnika stručnih predmeta u srednjoj školi, morao bi položiti ispit iz pedagoško-psihološke grupe predmeta koji ga kvalificira za rad u nastavi. Opet paradoks! Kakav zaključak izvući iz ovoga? Da je izvođenje nastave na visokoškolskom nivou manje odgovoran posao od izvođenja nastave u osnovnoj ili srednjoj školi? Ili se možda polazi od pretpostavke da se principi izvođenja nastave bitno razlikuju u odnosu na nivo školovanja? Možda se smatra da je uloga nastavnika na visokoškolskom nivou minorna, budući da se radi s "odraslim"² osobama, koje su razvile strategije za samostalno učenje? Ne postoji niti jedan argument kojim se može opravdati ovakva praksa. Nastava predstavlja najorganiziraniji vid odgoja i obrazovanja, proces kojim se progresivno mijenja ličnost (kako polaznika tako i nastavnika), i bez obzira na kojem se nivou odvija, ona ima svoje univerzalne principe. Nastavnik se istovremeno javlja i kao odgajatelj i kao posrednik između nastavnih sadržaja i polaznika nastave, te je nužno da pored već pomenutih stručnih (poznavanje

² Pojam odraslosti, u širem smislu, obuhvata više aspekata zrelosti. Odraslom osobom se smatra ona kod koje je završen proces biološkog rasta i koja je više ili manje psihički, socijalno i profesionalno zrela. Budući da se pojam odraslosti neopravdano poistovjećuje s hronološkom dobi, odnosno dostignutim punoljetstvom, a zanemaruju se ostali aspekti zrelosti, studenti se a priori smatraju odraslim osobama iako to (makar s aspekta profesionalne zrelosti) u većini slučajeva i nisu u potpunosti.

sadržaja predmeta) i pedagoško-psiholoških kompetencija posjeduje i opće ljudske kvalitete.

Budući da se kod nas već nekoliko godina provodi reforma sistema visokoškolskog obrazovanja u skladu s Bolonjskom deklaracijom, nužno je, osim inoviranja nastavnih planova i programa studija, prelaska na ECTS sistem bodovanja i sl., redefinirati i ulogu univerzitetskih nastavnika i saradnika. S obzirom na specifične zahtjeve studija prema bolonjskom režimu, potrebno je tradicionalnu, receptivno-predavačku nastavu, koja je bila dominantan oblik nastave na našim univerzitetima, zamijeniti interaktivnim oblicima nastave (seminari, diskusije, projekti, radionice i sl.), jer, kako navodi Bognar (2006:8), "danas znamo da su predavanja uspješna 5-10% i da nastava koja se svodi na predavanja uvelike predstavlja gubljenje vremena za studente. Nasuprot tome, nastava u kojoj su studenti aktivni ne samo da daje neusporedivo bolje rezultate u akademskom smislu nego razvija i niz drugih sposobnosti dragocjenih za vlastito cijeloživotno učenje i praksu. Osim toga, mijenja se i odnos studenata prema nastavi na kojoj i sami mogu iskazati svoju kreativnost, svoje ideje, svoje emocije i sposobnosti". Bolonjski režim studija nameće pred nastavnike i saradnike da mijenjaju svoje pedagoške strategije u smislu pristupa studentima, pristupa programima i evaluaciji nastavnog procesa. Stoga je neophodno sistematski raditi na pedagoško-psihološkom osposobljavanju univerzitetskih nastavnika i saradnika. U tom smislu, na Univerzitetu u Sarajevu su već poduzeti neki konkretni (ali ipak nedostatni) koraci, kao što je organiziranje seminara za pedagoško obrazovanje nastavnika i saradnika. Potrebno je, međutim, u prvom redu, mijenjati zakonsku regulativu, kojom će se propisati da osobe koje se biraju u nastavnička i saradnička zvanja na univerzitetima, obavezno moraju proći neki vid formalne pedagoško-psihološke naobrazbe, ukoliko takve sadržaje nisu imali u okviru studija koji su završili. Ohrabruje činjenica da se u pomenutom Zakonu o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo predviđa, u Članu 103., stav 3., da je u slučaju prvog izbora u akademsko zvanje nastavnik, asistent ili viši asistent obavezan u roku od jedne godine od dana izbora dostaviti uvjerenje kojim dokazuje da posjeduje minimum pedagoškog obrazovanja. Ostaje jedino sporno šta se to smatra "minimumom pedagoškog obrazovanja", koji prema Zakonu (Član 103., stav 5.) visokoškolska ustanova utvrđuje svojim statutom? Jako je važno da se ovome pitanju pristupi s pažnjom i da se osmisle ozbiljni i ujednačeni programi i angažiraju dokazani stručnjaci za pedagoško-psihološko osposobljavanje univerzitetskih nastavnika i saradnika, kako se ono ne bi svelo na kratke tečajeve koji bi imali za cilj da se samo zadovolji forma, bez ikakvih suštinskih promjena u pogledu njihove kompetencije za rad u nastavi. Pored toga, s obzirom na dosadašnju

praksu omalovažavanja nastavničke profesije, važno je raditi na njenoj afirmaciji i očuvanju njenog digniteta kako bismo adekvatno mogli odgovoriti na reformske izazove i unaprijediti visokoškolsko obrazovanje i naš sistem obrazovanja općenito. U tom smislu treba čitati i ovaj tekst – kao nastojanje autora da skrene pažnju na dugo prisutan problem dezavuiranja nastavničke profesije (na svim nivoima, s posebnim akcentom na visokoškolski), kao i doprinos budućim javnim raspravama i izmjenama zakona o visokom obrazovanju, posebno u onim dijelovima koji se odnose na pedagoško-psihološko obrazovanje univerzitetskih nastavnika.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL EDUCATION OF UNIVERSITY TEACHERS IN SARAJEVO

- Abstract –

This paper points up the current bad practice in terms of pedagogical and psychological education of university teachers and staff, as well as the shortcomings of legislation and regulations that define the minimum requirements for the selection of academic staff in an higher education institution or requirements related to acquisition of a minimum pedagogical competences of teachers and staff at the University of Sarajevo. In this sense, this paper represents a call to defend the dignity of the teaching profession as well as a contribution to future discussions and amendments to the Law on higher education, particularly in those areas related to the pedagogical and psychological training of university teachers.

Key words: **pedagogical and psychological education, university teacher, Law on higher education, minimum pedagogical education.**

Literatura:

- **Bognar, L.** (1-2/2006), *Suradničko učenje u sveučilišnoj nastavi, Život i škola - Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja* br. 15-16, str. 8, Osijek.
- **Kalin, B.** (2004), *O nastavničkoj kompetenciji sveučilišnih nastavnika, Metodički ogleđi*, br. 11, str. 55, Zagreb.
- **Službene novine Kantona Sarajevo** (br. 22/10), *Zakon o visokom obrazovanju (Prečišćeni tekst)*.